

การสร้างสรรคฟอนพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

The Creation in Fawn E-Sarn: A Case Study of Kalasin College of Dramatic Arts

วิภาพร ฝ่ายเพ็ญ*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบ องค์ประกอบ และลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสาน ที่ได้รับความนิยมและนำออกเผยแพร่อย่างต่อเนื่องของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ จำนวน 6 ชุด ได้แก่ ฟอนใหญ่เขา ฟอนแพรวากาฬสินธุ์ ฟอนสาวกาฬสินธุ์ลำเพลิน ฟอนแอ่ดอกคูณ ฟอนแคน และฟอนละคร โดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์

จากการศึกษาพบว่า วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ เป็นหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่จัดการศึกษาอนุรักษ์ ส่งเสริม สร้างสรรค์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติที่มีการสร้างสรรค์การแสดงอย่างต่อเนื่องโดยใช้กระบวนการสร้างสรรค์ 6 ขั้นตอน ได้แก่ แนวคิด รูปแบบการแสดง การแต่งทำนองเพลง การออกแบบเครื่องแต่งกาย การประดิษฐ์ท่ารำ การคัดเลือกและการฝึกซ้อมผู้แสดง โดยใช้ทำนองเพลงในการแสดงเริ่มด้วยจังหวะช้า ปานกลาง และเร็วในตอนท้าย ที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสานที่มีในท้องถิ่น การนำ

ผ้าแพรวากาฬสินธุ์ซึ่งเป็นผ้าท้องถิ่นมาประกอบทุกชุดการแสดงโดยนำมาประยุกต์เป็นการแต่งกายหลายรูปแบบ ประกอบกับอุปกรณ์การอาชีพในวิถีชีวิตของชาวบ้านมาใช้ประกอบการแสดง ลักษณะเฉพาะประกอบด้วยการนำเสนอรูปแบบแถวหน้ากระดานทั้งตอนต้นและก่อนจบการแสดง มีการเปลี่ยนรูปแบบแถวและกระบวนท่ารำเมื่อจบท่อนเพลงเท่านั้น กระบวนท่ารำที่ใช้มาจากการผสมผสานท่าธรรมชาติ ท่านาฏศิลป์ไทย และท่าแม่บทอีสานนำมาสร้างสรรค์ท่ารำ โดยมีท่าฟอนซึ่ง ที่พบในการสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสานวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์เป็นผู้ประดิษฐ์และมีผู้อออย่างในการออกแบบสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานต่อมาจนถึงปัจจุบัน

การสร้างสรรคฟอนพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสรรค์การแสดงอย่างเป็นระบบที่ตระหนักถึงคุณค่าของการแสดงฟอนพื้นบ้านอีสานนับเป็นการส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงฟอนพื้นบ้านอีสานวิธีหนึ่งอย่างยั่งยืนสืบไป

* คุรุนาฏศิลป์ไทย (ละครนาง) วิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา

คำสำคัญ: การสร้างสรรค์ ฟื้นฟูพื้นบ้านอีสาน

Abstract

This research, the creation in Fawn Isan: A case study of Kalasin College of Dramatic Arts, aims to investigate the creative process, concepts, forms, compositions and attributes of the creation in Fawn Isan which is a popular and has been released continuously. The data derived from six Isan dance forms: *Fawn Tai PhuKhao*, *Fawn PraeWah*, *Fawn Sao KalasinLamplean*, *Fawn AeDokKhoon*, *Fawn Kaen* and *Fawn Lakhon* by the research methodologies based upon documents, interviewing and observation.

The research finds that Kalasin College of Dramatic Arts, the state agency responsible for promoting education, conservation, creation and distribution of the national culture, with the ongoing creative process using six stages including concept, performance form, composing, costume design, choreography, selection and training. The rhythm begins from slow, medium and then fast in the end, composing by Local Isan instruments. Kalasin silk cloth is applied for the costume designs added with folk-life career. The position is deployed from the start to the end. The alignment and choreography will change only before ending the performance. Choreography is created by integrating natural form, Thai-dramatic-art form and together, and combined with *Fawn Serng*, the dance form which Kalasin College of Dramatic Arts created and has been used continuously until nowadays.

The creation in Fawn Isan: A case study of Kalasin College of Dramatic Arts reflects the systematically creation that recognizes the value of local Isan performance, marked as a way to promote and develop the traditional dance form of Isan for its sustainable future.

Keywords: Creation, Fawn Isan

บทนำ

วิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการจัดการศึกษา อนุรักษ์ ส่งเสริม สร้างสรรค์ สืบทอด พัฒนาและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับมรดกของชาติ และมีความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาช้านานหลายยุคหลายสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไทยอย่างแท้จริงให้ปรากฏแก่ชนานาประเทศ ทั้งยังเป็นเครื่องหมายที่บ่งบอกถึงอารยธรรมความเจริญรุ่งเรืองซึ่งมีมาแต่อดีตต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (สิริชัยชาญ พักจำรัฐภู, 2539: 229)

เนื่องจากดินแดนไทยแถบอีสานเป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของชาติไทยทั้งศิลปะและวัฒนธรรม ทำให้มีเรื่องราววิถีชีวิตจำนวนมาก สืบทอดต่อเนื่องเป็นเวลายาวนานทำให้มีการก่อตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ ถึง 3 แห่ง เป็นกลุ่มวิทยาลัยนาฏศิลป์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน ประกอบด้วยวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา ทำให้สามารถผลิตบุคลากรด้านนาฏศิลป์ ดนตรี การจัดการกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม รวมไปถึงศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีและการแสดงพื้นบ้านภาคอีสาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งได้สร้างชื่อเสียงในด้านการแสดงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม

ด้านนาฏศิลป์ ดนตรี เป็นที่ประจักษ์ตลอดมา จากสถิติกรมศิลปากรพบว่าปีงบประมาณ 2548 วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา ในภาคอีสาน ได้อนุรักษ์ สร้างสรรค์และจัดการแสดงเผยแพร่ต่อชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ ไม่ต่ำกว่าแห่งละ 100 ครั้งต่อปี (กรมศิลปากร, 2549: 95) และปรากฏว่าผลงานการแสดงสร้างสรรค์ที่นำออกแสดงเผยแพร่ นั้นส่วนใหญ่เป็นผลงานของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

จากข้อมูลดังกล่าวเห็นได้ว่าวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ 1 ใน 3 วิทยาลัยนาฏศิลป์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นอีกวิทยาลัยหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งอบรม สั่งสอนให้ความรู้ด้านดนตรีนาฏศิลป์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมสำคัญของชาติ ในจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะในพื้นที่อีสานตอนบน เน้นและส่งเสริมในเรื่องการเรียนการสอน การอนุรักษ์ สร้างสรรค์ เผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้านอีสานจนเป็นที่รู้จักแก่สาธารณชนทั่วไป ในด้านการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ นอกจากการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ แล้วยังได้มีการสร้างสรรค์การแสดงถึง 2 รูปแบบ คือ การสร้างสรรค์แนวอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยราชสำนัก และการแสดงพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงในภาคอีสานโดยเฉพาะการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ได้สร้างสรรค์การแสดงโดยมีแนวคิดสอดคล้องกับสังคมและความเป็นอยู่ของชาวอีสาน โดยออกแบบการแสดงแนวพื้นบ้านอีสานมากกว่า 21 ชุดการแสดง และจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่าการแสดงพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยมีแนวความคิดในการฟ้อน แบ่งออกเป็น 6 ประเภท (กรมศิลปากร, 2537: 22) ได้แก่ 1. การฟ้อนที่สืบเนื่องจากพิธีกรรม 2. การฟ้อนที่สืบเนื่องจากประเพณีและการละเล่น 3. การฟ้อนประกอบทำนองลำ 4. การฟ้อนที่สืบเนื่องจากศิลปะชีพ และวิถีชีวิต 5. การฟ้อนเลียนแบบท่าทางของสัตว์ และ

6. การฟ้อนที่สืบเนื่องจากแหล่งโบราณคดี

คำว่า “ฟ้อน” เป็นการเรียกชื่อนาฏกรรม พื้นบ้านอีสานเป็นส่วนหนึ่งของคติชาวบ้านที่สร้างความจรรโลงใจให้กับคนในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความเข้าใจในท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นจากสภาพสังคม ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่หล่อหลอมและสั่งสมมา มีการคิดประดิษฐ์แบบแผนการฟ้อนรำไปตามความนิยม มีเพลงดนตรีประกอบที่เน้นให้เห็นท่วงทำนองสำเนียงภาษาร้องในท้องถิ่นของตน และนิยมนำมาแสดงในเทศกาลหรืองานที่มีการชุมนุมรื่นเริงจะมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป และชาวบ้านยอมรับกันว่าเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอีสานมีการพัฒนาปรับปรุงทำฟ้อน บทร้อง การแต่งกาย เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามยุคสมัยความเหมาะสมแต่ยังคงโครงสร้างเดิมไว้

คำว่า “ฟ้อน” เป็นคำที่ชาวอีสานเรียกการรำทั่วไปโดยจะพบคำว่า “ฟ้อน” ในวรรณคดีอีสานหลายเรื่องและไม่ปรากฏคำว่า “รำ” ให้เห็นเลย เช่น “ยามยามฟ้อน ระทวยฟ้อน ลิงไซนฟ้อน กิรินทร์ย่องฟ้อน ทั้งลำและฟ้อน ฟ้อนหย่อนชา คนฟ้อนใส่กัน หมอแคนฟ้อนแอ่น ฯลฯ” (จรรุวรรณ ธรรมวัตร, 2531: 35) นอกจากนี้ในแม่บทอีสานที่เป็นกลอนหมอลำคงใช้คำว่า “ฟ้อน” แทนการออกท่าทางอย่างการรำโดยทั่วไป อาจารย์กลุ่มนาฏศิลป์พื้นบ้านผู้สร้างสรรค์ผลงานการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ มีแนวความคิดและกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงใหม่ที่นำเสนอใจอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นด้านเนื้อหาสาระของการแสดงต้องอยู่ในความสนใจของสังคม และมีความแปลกใหม่ ทำรัสวงงามมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพลงประกอบการแสดงที่มีท่วงทำนองไพเราะ วัสดุอุปกรณ์ประกอบการแสดง และเครื่องแต่งกายที่สวยงามวิจิตรสร้างความตระการตาให้แก่ผู้ชมองค์ประกอบการแสดงเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญของการสร้างสรรค์ฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ให้คงได้รับ

ความนิยมและแพร่หลายมีผลทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำวิธีการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ไปประยุกต์และใช้เป็นแนวทางในการแสดงตลอดมา นอกจากนี้ในการสร้างสรรค์การแสดงผู้สร้างสรรค์ต้องคำนึงถึงความถูกต้อง และอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ของภาคอีสานควบคู่กันไปกับการสร้างสรรค์ด้วยจึงจะทำให้ผลงานสร้างสรรค์เพื่อนบ้านอีสานสัมฤทธิ์ผลในแง่ของความนิยม ความสนใจของผู้ชม และได้รับการยอมรับของสังคมเสมอมา

จากการศึกษาผลงานสร้างสรรค์การแสดงเพื่อนบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ตั้งแต่ พ.ศ.2525 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มก่อตั้งวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ถึง พ.ศ.2550 จำนวน 21 ชุด พบว่า ผลงานการแสดงเหล่านั้นได้รับความนิยมในด้านจังหวะทำนองดนตรี ลีลาท่าร่า ตลอดจนเครื่องแต่งกายและรูปแบบการจัดการแสดงเพื่อนบ้านอีสานจากสถานศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอันมาก ดังจะเห็นได้จากการที่หน่วยงานต่าง ๆ ได้นำการแสดงเพื่อนบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ไปใช้เพื่อเผยแพร่และเข้าร่วมการประกวดแข่งขันในที่ต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย และจากการคัดกรองผลงานการแสดงเพื่อนบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2525 ถึง พ.ศ.2550 จำนวน 21 ชุด จากผู้บริหาร ครูนาฏศิลป์ไทย ครูนาฏศิลป์พื้นบ้านและนักแสดงเพื่อนบ้านของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ พบว่าผลงานการแสดงเพื่อนบ้านอีสานประเภทเพื่อนของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ที่นำออกเผยแพร่และได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องมีจำนวน 6 ชุด ได้แก่ การแสดงเพื่อนไทยเขา เพื่อนแพรวากาฬสินธุ์ เพื่อนสาวกาฬสินธุ์ลำเพลิน เพื่อนอัดดอกคูณ เพื่อนแคน และเพื่อนละคร เป็นต้น ทั้ง 6 ชุดการแสดง เป็นการแสดงเพื่อนบ้านอีสานที่มีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของอีสานทั้งถิ่นมีขั้นตอนและกระบวนการสร้างสรรค์ได้

นำวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และนำผลผลิตจากภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นเครื่องแต่งกาย และเครื่องดนตรีอีสาน ยังเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในด้านการแสดงเพื่อนบ้านอีสานให้คงอยู่ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติแต่เนื่องจากสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวอย่างรวดเร็วตามความทันสมัยของเทคโนโลยี ทำให้สังคมและวัฒนธรรมการแสดงเพื่อนบ้านอีสานได้รับผลกระทบตามไปด้วย ดังจะเห็นได้จากการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ยุคนี้มักเป็นการผสมผสานตามแต่ใจของผู้สร้างและความสนใจของผู้ชมโดยลืมนึกถึงความคนไทย ดังนั้นการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ควรมีแนวทางเพื่อให้สังคมได้ดำเนินไปโดยไม่ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนรูปไปตามกระแสโลก ทั้งต้องปรับตัวให้เป็นที่ไปตามความต้องการของสังคมในแต่ละยุคสมัยเพื่อป้องกันมิให้ศิลปะสูญสลายไปเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาแนวความคิดและการสร้างสรรค์เพื่อนบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์เพื่อเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานและสถานศึกษาอื่น ๆ นำไปประยุกต์ใช้ในการประดิษฐ์ท่าร่าที่คงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมของชาติในอนาคตต่อไป ทั้งยังเป็นการยกระดับศิลปวัฒนธรรมการแสดงเพื่อนบ้านอีสานที่มีคุณค่า และเป็นแนวทางหนึ่งที่จะอนุรักษ์ด้วยการสร้างสรรค์มรดกทางวัฒนธรรมด้านการแสดงเพื่อนบ้านอีสานให้คงอยู่และสืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์เพื่อนบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์
2. ศึกษาแนวคิด รูปแบบ และองค์ประกอบ การแสดงสร้างสรรค์เพื่อนบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์
3. ศึกษาลักษณะเฉพาะของผลงานสร้างสรรค์เพื่อนบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษากระบวนการสร้างสรรค์แนวความคิด รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง ผลงานสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสานและลักษณะเฉพาะของผลงานสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ โดยคัดกรองชุดการแสดงที่ได้รับความนิยมที่น่าออกเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง จำนวน 6 ชุดการแสดง คือ ฟอนไทภูเขา ฟอนแพรวากาฬสินธุ์ ฟอนสาวกาฬสินธุ์ลำเพลิน ฟอนแอ่ดอกคูณ ฟอนแคน ฟอนละคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยการศึกษาและเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม แบบคัดกรองชุดการแสดง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ของกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงสรุปและอภิปรายผลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสาน : กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์แนวความคิด รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง และลักษณะเฉพาะของผลงานสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสาน จำนวน 6 ชุด ของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ในช่วงปี พ.ศ.2525-2550 วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ เริ่มจากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีประกาศจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2524 สังกัดกองศิลปศึกษา กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัด

ตั้งวิทยาลัยกาฬสินธุ์ให้การศึกษาอบรมทั้งวิชาสามัญและศิลปะเพื่อผลิตครูและศิลปินทางด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ ดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ ยังมีการพัฒนาทางวิชาการ จัดแสดงเผยแพร่นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์แก่ชุมชน และหน่วยงาน ทั้งของรัฐบาลและเอกชน วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์เปิดทำการสอนนักเรียนตั้งแต่ระดับนาฏศิลป์ขั้นต้นจนถึงระดับนาฏศิลป์ขั้นสูงทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในด้านการศึกษาที่จะต้องพัฒนาและขยายการศึกษาด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ไปสู่ภูมิภาคให้เพียงพอ คณะรัฐมนตรีมีมติให้เปิดดำเนินการได้ในปีการศึกษา 2525 ใน พ.ศ. 2549 วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ได้ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารใหม่ตามนโยบายของรัฐบาลให้อยู่ในการกำกับดูแลของ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ.2545 และตามประกาศกรมศิลปากร ปัจจุบันวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์เปิดทำการเรียนการสอนในด้านนาฏดุริยางค ด้านนาฏศิลป์ไทยและดุริยางคไทย ตั้งแต่ระดับขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 และระดับอุดมศึกษา ส่วนผลงานสร้างสรรค์ของวิทยาลัย นาฏศิลป์กาฬสินธุ์นั้นได้นำกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานให้สอดคล้องกับสังคมและความเป็นอยู่ของชาวอีสาน อาชีพ และวัฒนธรรมของชาวอีสาน

กระบวนการสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

ผลงานสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ได้นำกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานฟอนพื้นบ้านอีสานมีขั้นตอนในการศึกษาชุดการแสดงฟอนพื้นบ้านอีสาน โดยเริ่มจากการศึกษาขั้นตอนกระบวนการสร้างสรรค์ ดังนี้

1. แนวคิด
2. รูปแบบฟอน

3. การแต่งทำนองเพลง
4. การออกแบบเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ประกอบการแสดง
5. การประดิษฐ์ท่ารำ
6. การคัดเลือกผู้แสดง
7. การฝึกซ้อมการแสดง
8. การตรวจสอบท่ารำ
9. การตรวจสอบก่อนนำออกแสดง

ดังนั้น จะเห็นว่ากระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน ฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ใช้ในการสร้างสรรค์ชุดการแสดงฟ้อนพื้นบ้านอีสาน

ในการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดการสร้างสรรคฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ผู้วิจัยได้ใช้การแสดงพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์จำนวน 6 ชุด ที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องและนำออกเผยแพร่ของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์เป็นกรณีศึกษา ซึ่งการแสดงฟ้อนพื้นบ้านอีสานทั้ง 6 ชุด ประกอบด้วย ฟ้อนไทภูเขา ฟ้อนแพรวกาฬสินธุ์ ฟ้อนสาวกาฬสินธุ์ลำเพลิน ฟ้อนแอ๊ดดอกคูน ฟ้อนแคน และฟ้อนละคร เป็นการแสดงฟ้อนพื้นบ้านอีสานที่ผู้สร้างสรรค์ได้วางโครงสร้างของลักษณะเนื้อหาสาระที่สะท้อนวิถีชีวิต สภาพสังคม วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของท้องถิ่นอีสานที่แตกต่างกันออกไป โดย ฟ้อนไทภูเขา ผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตในการทำมาหากินของชาวภูไทที่อาศัยตามแนวเทือกเขาภูพานที่เป็นแนวทิวเขาที่ทอดยาวผ่านหลายจังหวัดในอีสานตอนบน แสดงถึงการหาของป่าหรือการหาพืชพันธุ์เพื่อนำมาใช้ประกอบอาหารผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอเนื้อหาการแสดงชุดนี้ฟ้อนแพรวกาฬสินธุ์ ผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอสะท้อนการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 เป็นการแสดงสภาพความเป็นอยู่ของชาวโพ้นอำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ช่วงที่ 2 เป็นการแสดงวิวัฒนาการของผ้าแพรวา ภายหลังได้ตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้าน ในโครงการพระราชดำริโดยใช้ผู้แสดง 12 คน ห่มผ้าแพรวาแบ่งเป็น 3 สี ๆ ละ 4 คน ช่วงที่ 3 เป็น

การแสดงถึงประเพณีดั้งเดิมของชาวบ้านโพ้น คือ ประเพณีแห่กัณฑ์หลอนผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ ศิลปอาชีพ และประเพณี โดยเน้นการรำรำไขว้ความสวยงามของท่ารำ ฟ้อนสาวกาฬสินธุ์ลำเพลิน ผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอสะท้อนการแสดงการฟ้อนประกอบทำนองลำลายลำเพลิน ผู้สร้างสรรค์ต้องการอธิบายเนื้อหาเชิญชวนให้มาเที่ยวชมจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้ลีลาท่ารำประกอบบทร้องให้น่าสนใจและมีความสวยงาม ฟ้อนแอ๊ดดอกคูน ผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอลีลาท่ารำความสวยงามประกอบทำนองเพลงโดยตีบทตามคำร้อง ฟ้อนแคน ผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอลีลาท่ารำที่สวยงามประกอบบทร้องมีการรำรำเข้าคู่ระหว่างชายหญิงอธิบายเนื้อหาของหนุ่มสาวตามบทร้องเน้นการอวดลีลาท่ารำที่สวยงาม ฟ้อนละคร ผู้สร้างสรรค์อวดการแต่งกายกลุ่มชาติพันธุ์ชาวภูไทเน้นลีลาท่าฟ้อนของผู้ชายที่มีความแข็งแรงตามขบวนการแห่

แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ 6 ชุดการแสดงสรุปได้ ดังนี้

1. ฟ้อนไทภูเขา แนวคิดที่สืบเนื่องจากวิถีชีวิต
2. ฟ้อนแพรวกาฬสินธุ์ แนวคิดที่สืบเนื่องจากวิถีชีวิตศิลปอาชีพและประเพณี
3. ฟ้อนสาวกาฬสินธุ์ลำเพลิน แนวคิดสืบเนื่องจากทำนองประกอบทำนองลำ
4. ฟ้อนแอ๊ดดอกคูน แนวคิดสืบเนื่องจากการฟ้อนประกอบทำนอง
5. ฟ้อนแคน แนวคิดสืบเนื่องจากการฟ้อนประกอบทำนองลำ
6. ฟ้อนละคร แนวคิดสืบเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์

ในการสร้างสรรค์ผลงานฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ รูปแบบและองค์

ประกอบในการแสดงพ่อนพื้นบ้านอีสาน ดังนี้

รูปแบบพ่อน การแสดงพ่อนพื้นบ้านอีสานของ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

ในการแสดงพ่อนพื้นบ้านอีสาน รูปแบบในการพ่อน คือ รูปแบบพ่อนไม่มีเนื้อร้อง รูปแบบพ่อนมีเนื้อร้อง รูปแบบพ่อนปนละคร ได้แก่ชุดการแสดงพ่อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ดังนี้

พ่อนไทภูเขา รูปแบบพ่อนไม่มีเนื้อร้อง

พ่อนแพรวกาฬสินธุ์ รูปแบบพ่อนปนละคร

พ่อนสาวกาฬสินธุ์ลำเพลิน รูปแบบพ่อนมีเนื้อร้อง

พ่อนแอ่ดอกคูณ รูปแบบพ่อนไม่มีเนื้อร้อง

พ่อนแคน รูปแบบพ่อนมีเนื้อร้อง

พ่อนละคร รูปแบบพ่อนไม่มีเนื้อร้อง

จะเห็นได้ว่าผลงานการแสดงพ่อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ รูปแบบการพ่อนจะมีรูปแบบ ทั้งหมด 3 รูปแบบในการแสดงพ่อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

องค์ประกอบในการแสดงพ่อนพื้นบ้านอีสาน ของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

องค์ประกอบในการแสดงพ่อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ 6 ชุดการแสดงประกอบด้วย

1. ท่ารำในการแสดง

1.1 ท่าพ่อนรำที่ได้จากธรรมชาติ หมายถึง ท่าพ่อนรำที่ผู้สร้างสรรค์ได้นำท่าพ่อนจากการลงพื้นที่ในการศึกษาข้อมูลรวบรวมข้อมูลดังกล่าวและจากการสังเกตสภาพความเป็นอยู่ สังคม และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ นำมาเทียบเคียงเป็นท่าพ่อนในการสร้างสรรค์ชุดการแสดง

1.2 ท่าเกี่ยว หมายถึง ท่าพ่อนรำที่ผู้สร้างสรรค์ได้สังเกตสภาพความเป็นอยู่และกิจกรรมของหนุ่มสาวที่แสดงออกในเรื่องของความรัก อาทิ ปกิริยาต่าง ๆ จึงนำมาสร้างสรรค์ท่าพ่อนเพื่อความสอดคล้องในชุดการแสดง

1.3 ท่าพ่อนรำจากนาฏศิลป์ไทย หมายถึง ท่ารำที่มีผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาแล้วได้บรรจุในการเรียนการสอนเพื่อเป็นท่ารำมาตรฐานที่มีการฝึกฝนจนเกิดความสวยงาม ผู้สร้างสรรค์ได้นำท่ารำมาตรฐานมาเทียบเคียงเป็นท่ารำรำให้เกิดความสวยงาม และสอดคล้องกับชุดการแสดงนั้น ๆ

1.4 ท่าพ่อนรำจากท่าแม่บทอีสาน หมายถึง ท่าพ่อนที่หมอลำกลอนได้รับการบอกเล่าจากบรรพบุรุษ และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ผู้สร้างสรรค์ได้นำมาเทียบเคียงท่าพ่อนในการสร้างสรรค์ชุดการแสดง

2. จังหวะในการแสดง

2.1 จังหวะช้า

2.2 จังหวะปานกลาง

2.3 จังหวะเร็ว

3. การแต่งกายในการแสดง

3.1 การแต่งกายของผู้แสดงมี 3 แบบ คือ แต่งกายแบบผู้หญิงล้วน การแต่งกายชาย-หญิง การแต่งกายชายล้วน

3.2 การแต่งกายผู้หญิง

- ใส่เสื้อแขนกระบอก

- ใช้ผ้าแพรวามาประยุกต์ในการแต่งกาย

- นุ่งผ้าถุง 2 แบบ

- นุ่งผ้าถุงปิดเข้าป้ายผ้าถุงมาฝั่งด้านซ้าย (แบบสั้น)

- นุ่งผ้าถุงถึงตาตุ่มป้ายผ้าถุงมาฝั่งด้านซ้าย (แบบยาว)

- นำผ้าพื้นบ้านมาแต่งกาย

3.3 การแต่งกายผู้ชาย

- ใส่เสื้อแขนสั้นคอกลม

- นุ่งผ้าแบบกางเกงและโจ๊กระเบน

3.4 เครื่องประดับที่ใช้ในการแสดง

- เครื่องประดับเงินและทองที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้

4. การแต่งหน้าในการแสดง 2 แบบ

4.1 การแต่งหน้าแบบโชน ละคร ของนาฏศิลป์ไทย

4.2 การแต่งหน้าธรรมชาติ

5. เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดง

- ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานที่มีอยู่ในท้องถิ่น ได้แก่ โปงลาง แคน พิณ โหวด เบส กลอง อีสาน กลองยาวอีสาน ฉาบใหญ่ ฉาบเล็ก

ดังนั้น จะเห็นว่าผลงานการแสดงฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ มีกระบวนการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงฟ้อนพื้นบ้านอีสาน ของ 6 ชุดการแสดง ดังนี้ ฟ้อนไทภูเขาผู้สร้างสรรค์สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2529

แนวคิดสืบเนื่องจากวิถีชีวิตของชาวผู้ไทแถบเทือกเขาภูพาน มีรูปแบบฟ้อนไม่มีเนื้อร้อง

กระบวนการทำรำ ในการแสดงฟ้อนไทภูเขา มีการรำรำทั้งหมด 16 ท่า โดยเริ่มจากดนตรีทำนองเพลงลายภูไทเลาะตวบ ผู้แสดงออกสู่เวทีเป็นคู่ชายหญิง กลางเวทีลือให้เห็นท่าเดินขึ้นเขาเพื่อหาของป่าซึ่งมีกระบวนการทำรำรำ ท่าธรรมชาติ ทำนาฏศิลป์ไทย ท่าแม่บทอีสาน

เครื่องแต่งกาย บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาวบ้านอีสาน ฝ่ายหญิง สามเหลี่ยมคอกลมแขนกระบอกนุ่งซิ่นมัดหมี่ปิดเขาใช้ผ้าซิดมัดเอวใช้ผ้าแพรขาวปักครึ่งทบไขว้ทับที่เอวทิ้งชายไปด้านหลัง 2 ชาย แล้วใช้ผ้าแพรขาวโพกศีรษะโดยใช้ปลายด้านกว้างของผ้าแพรขาวทิ้งชายปกหน้าผากแทนหมวกเพื่อบังแดด ชาย สวมเสื้อม่อฮ่อมนุ่งกางเกงขาก๊วยใช้ผ้าขาวม้าผูกเอว และโพกศีรษะ

การแต่งหน้าในการแสดงฟ้อนไทภูเขา แต่งหน้าแบบโชน ละคร นาฏศิลป์ไทยในส่วนของผู้หญิง ส่วนผู้ชายแต่งหน้าธรรมชาติ

จังหวะที่ใช้ในการแสดงฟ้อนไทภูเขา จังหวะช้ำ ปานกลาง เร็ว

เครื่องดนตรี ใช้วงดนตรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงประกอบการแสดง ประกอบด้วย โปงลาง แคน โหวด พิณ เบส กลอง ฉาบใหญ่ และฉาบเล็ก

อุปกรณ์ประกอบการแสดงฟ้อนไทภูเขา คือ กระหยั่ง (ผู้หญิงใช้) และยาม (ผู้ชายใช้) เพื่อลือให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านแถบเทือกเขาภูพาน

ฟ้อนแพรวากาฬสินธุ์ สร้างสรรค์ขึ้นในปี พ.ศ. 2535

แนวคิดสืบเนื่องจากวิถีชีวิตศิลปะอาชีพและประเพณี รูปแบบฟ้อนปนละคร ในช่วงที่ 1 จะแสดงละครวิถีชีวิต ช่วงที่ 2 เป็นการฟ้อนรำอวดผ้าแพรวาคิลปาชีพของชาวบ้าน ช่วงที่ 3 ประเพณีแห่กัณฑ์หลอน กระบวนท่ารำ ในการแสดงฟ้อนแพรวากาฬสินธุ์ มีการรำรำทั้งหมด 15 ท่า โดยเริ่มจากดนตรีทำนองเพลงลายแพรวากาฬสินธุ์ ผู้แสดงออกสู่เวทีเป็นหญิงล้วนกลางเวทีลือให้เห็นกระบวนท่าธรรมชาติ ทำนาฏศิลป์ไทย ท่าแม่บทอีสาน จบด้วยทำการแห่กัณฑ์หลอนเข้าสู่เวที

เครื่องแต่งกาย บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาวบ้านอีสาน และความสวยงามของผ้าแพรวามีสีสันสวยงาม ด้วยผ้าแพรวลีเหลือง สีฟ้า สีม่วง และผ้าถุงพื้นบ้านอีสานพร้อมเครื่องประดับที่เสริมให้ชุดการแสดงมีความสวยงามและโดดเด่นนอกจากได้นำผ้าแพรวามใช้แทนเสื้อ

การแต่งหน้า ฟ้อนแพรวากาฬสินธุ์มี 2 แบบ คือ การแต่งหน้า โชนละคร อย่างนาฏศิลป์ไทย การแต่งหน้าแบบธรรมชาติ

จังหวะที่ใช้ในการแสดงฟ้อนแพรวากาฬสินธุ์ คือ จังหวะ ช้ำ ปานกลาง เร็ว

เครื่องดนตรี ใช้วงดนตรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงประกอบการแสดง ประกอบด้วย โปงลาง แคน โหวด พิณ เบส กลอง ฉาบใหญ่ และฉาบเล็ก

อุปกรณ์ประกอบการแสดงฟ้อนแพรวากาฬสินธุ์ คือ กระหยั่ง ปอยไหม อัก ไม้คองอ๊ก หลา กระดิ่งเลี้ยงไหม กระหยั่งเก็บใบหม่อน (ผู้หญิงใช้) จบ

แคน ต้นกัทธ์หลอน (ผู้ชายถือ) เพื่อความสมจริงในการแสดงและสื่อให้ผู้ชมเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น

พ็อนสาวกาฟลิษฐ์ลำเพลิน สร้างสรรค์ขึ้นในปี พ.ศ.2535

แนวคิดในการสร้างสรรค์สืบเนื่องจากการพ็อนประกอบทำนองลำ มีการตีบทตามคำร้อง รูปแบบพ็อนมีเนื้อร้อง

กระบวนทำรำ ในการแสดงพ็อนสาวกาฟลิษฐ์ลำเพลิน มีการรำรำทั้งหมด 9 ท่า โดยเริ่มจากดนตรีทำนองเพลงลายสาวกาฟลิษฐ์ลำเพลิน ผู้แสดงออกสู่เวทีเป็นหญิงล้วนกลางเวทีสื่อให้เห็นกระบวนท่าพ็อนรำตีบทตามคำร้องทำนาฏศิลป์ไทย ท่าแม่บทอีสาน

เครื่องแต่งกาย บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาวบ้านอีสาน โดยใช้ผ้าในท้องถิ่น เลื้อยแขนกระบอก ผ่านุ่งมัดหมี่มีเชิงปิดเข้า ตัดดอกไม้ เครื่องประดับเพื่อความสวยงามของชุดการแสดง

การแต่งหน้าพ็อนสาวกาฟลิษฐ์ลำเพลิน แต่งแบบโชน ละคร นาฏศิลป์ไทย

จังหวะที่ใช้ในการแสดงพ็อนสาวกาฟลิษฐ์ลำเพลิน คือ จังหวะซำ ปานกลาง เร็ว

เครื่องดนตรี ใช้วงดนตรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงประกอบการแสดง ประกอบด้วย โปงลาง แคน ไหวด พิณ เบส กลอง ฉาบใหญ่ และฉาบเล็ก

พ็อนแอ๊ดอกกุน สร้างสรรค์ขึ้นในปี พ.ศ.2536

แนวคิดในการสร้างสรรค์สืบเนื่องมาจากพ็อนประกอบทำนอง ของหญิงสาวที่ชื่นชมความงามของดอกกุน รูปแบบพ็อนไม่มีเนื้อร้อง

กระบวนทำรำ ในการแสดงพ็อนแอ๊ดอกกุน มีการรำรำทั้งหมด 13 ท่า โดยเริ่มจากดนตรีทำนองเพลงลายพ็อนแอ๊ดอกกุน ผู้แสดงออกสู่เวทีเป็นหญิงล้วนกลางเวทีสื่อให้เห็นกระบวนท่าพ็อนรำจากท่าธรรมชาติ ทำนาฏศิลป์ไทย ท่าแม่บทอีสาน

เครื่องแต่งกาย บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาวบ้านอีสานเลียนแบบสีของดอกกุน โดยใช้ผ้าถุงในท้องถิ่น ใช้ผ้าแพรขาว เลื้อยแขนกระบอก ผ่านุ่งมัดหมี่มี

เชิงปิดเข้า ศีรษะติดดอกกุน

การแต่งหน้าพ็อนแอ๊ดอกกุน มีการแต่งหน้าแบบโชนละคร นาฏศิลป์ไทย

จังหวะที่ใช้ในการแสดงพ็อนแอ๊ดอกกุน คือ จังหวะ ซำ ปานกลาง เร็ว

เครื่องดนตรี ใช้วงดนตรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงประกอบการแสดง ประกอบด้วย โปงลาง แคน ไหวด พิณ เบส กลอง ฉาบใหญ่ และฉาบเล็ก

พ็อนแคน สร้างสรรค์ขึ้นในปี พ.ศ.2544

แนวคิดในการสร้างสรรค์สืบเนื่องจากการพ็อนประกอบทำนองลำ โดยแสดงถึงหญิงสาวคิดถึงชายหนุ่มที่เป็นคนรักของตน มีการเกี่ยวพาราสีระหว่างหญิงสาวชายหนุ่มและตีบทตามเนื้อร้อง รูปแบบพ็อนมีเนื้อร้อง

กระบวนทำรำ ในการแสดงพ็อนแคน มีการรำรำทั้งหมด 16 ท่า โดยเริ่มจากดนตรีทำนองเพลงลายพ็อนแคน ผู้แสดงออกสู่เวทีเป็นคู่ชายหญิงกลางเวทีสื่อให้เห็นท่าพ็อนรำที่มีความอ่อนช้อยสวยงามตามกระบวนท่าพ็อนรำ ท่าธรรมชาติ ทำนาฏศิลป์ไทย ท่าแม่บทอีสาน

การแต่งหน้าพ็อนแคนในการแสดง 2 แบบ คือ การแต่งหน้าแบบโชน ละคร นาฏศิลป์ไทย(ผู้หญิง) และการแต่งหน้าแบบธรรมชาติ (ผู้ชาย)

จังหวะที่ใช้ในการแสดงพ็อนแคน คือ จังหวะ ซำ ปานกลาง เร็ว

เครื่องแต่งกาย บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาวบ้านอีสาน ใช้ผ้าถุงท้องถิ่น สวมเลื้อยแขนกระบอก ผ่านุ่งมัดหมี่มีเชิงถึงตาตุ่ม ศีรษะติดด้วยดอกไม้ เครื่องประดับเพื่อเพิ่มความสวยงามของชุดการแสดง

เครื่องดนตรี ใช้วงดนตรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงประกอบการแสดง ประกอบด้วย โปงลาง แคน ไหวด พิณ เบส กลอง ฉาบใหญ่ และฉาบเล็ก

อุปกรณ์ประกอบการแสดงพ็อนแคน คือ แคน (ผู้ชายใช้)

พ็อนละคร สร้างสรรค์ขึ้นในปี พ.ศ.2550

แนวคิดในการสร้างสรรค์ฟ้อนละครสืบเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวผู้ไทอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ในงานบุญแห่บั้งไฟ เดินแห่เป็นขบวน รูปแบบฟ้อนไม่มีเนื้อร้อง

กระบวนการทำรำ ในการแสดงฟ้อนละคร มีการรำรำทั้งหมด 4 ท่า โดยเริ่มจากดนตรีทำนองเพลงลายไทเลาะตูป ผู้แสดงออกสู่เวทีเป็นชายล้วนกลางเวทีสื่อให้เห็นความแข็งแรงของกระบวนการทำฟ้อนรำทำกรรมชาติทำนาฏศิลป์ไทย

เครื่องแต่งกาย บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาวบ้านอีสาน โดยสวมเสื้อผ้าฝ้ายแขนสั้นย้อมคราม นุ่งโจงกระเบนผ้าสไบใช้ผ้าแพรวาพาดไหล่สองข้าง หมวกสานทำจากไม้ไผ่ ผ้าแพรวามีลวดลายเหมือนผ้าแพรวาลุ่มหมวก เล็บทำด้วยสังกะสีหรือแผ่นโลหะทำเป็นกรวยนำเอาไม้ไผ่มาเสียบตรงกรวย ผักลี้ยงคอดมัดเป็นปล้อง ๆ เพื่อความสวยงามของชุดการแสดง

การแต่งหน้าฟ้อนละคร แต่งหน้ากรรมชาติ จังหวะที่ใช้ในการแสดงฟ้อนละคร คือ จังหวะปานกลาง

เครื่องดนตรี ใช้วงดนตรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงประกอบการแสดง ประกอบด้วย กลองอีสานกลองยาว อีสาน แคน ปี่ภูไท ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่

อุปกรณ์ประกอบการแสดงคือ เล็บ

ลักษณะเฉพาะของผลงานสร้างสรรค์ฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

1. ลักษณะเฉพาะด้านเพลง คือ การบรรเลงเฉพาะทำนองเพลงประกอบการแสดงตลอดชุดการแสดง และการบรรเลงเพลงประกอบเนื้อร้องในการแสดงเป็นช่วงเริ่มต้นและช่วงที่สอง จะต่อด้วยการบรรเลงทำนอง ลักษณะเฉพาะด้านเพลงในการสร้างสรรค์ชุดการแสดงฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ พบว่ามีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1.1 ใช้ลายเพลงดั้งเดิมที่มีอยู่มาบรรเลงประกอบในการแสดงฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัย

นาฏศิลปกาฬสินธุ์

1.2 การใช้จังหวะในการแสดงฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์จะเริ่มด้วยจังหวะช้า จังหวะปานกลาง และจบด้วยจังหวะเร็วจึงพบว่าในชุดการแสดงแต่ละชุดจะมีการใช้จังหวะทั้งสามลักษณะบรรเลงประกอบการแสดงเป็นส่วนใหญ่

1.3 การใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานที่มีอยู่ในท้องถิ่น

1.4 ได้พัฒนาเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้น คือ โปงลางเหล็ก หมากกระโหลง ปี่ภูไท

2. ลักษณะเฉพาะด้านการแต่งกายการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ การสร้างสรรค์การแต่งกายฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ มีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันในชุดการแสดง ดังนี้

2.1 การใช้ลักษณะของผ้าพื้นบ้านเหมือนกันทุกชุดการแสดงแต่นำมาประยุกต์จัดแต่งใช้เป็นเครื่องแต่งกายที่มีรูปแบบแตกต่างกันไป

2.2 ลักษณะเฉพาะเครื่องแต่งกายฟ้อนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ได้แก่ ผ้าแพรวาที่นำมาแต่งกายในชุดการแสดงทำได้หลายแบบ คือ

- ห่มตัวแทนการใส่เสื้อ
- เป็นผ้าโพกหัว
- เป็นผ้าพาดไหล่ (สไบ)
- เป็นผ้ารัดเอว
- เป็นผ้ารัดอก

การใช้อุปกรณ์ในการแสดงจะใช้อุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นซึ่งชาวบ้านได้นำมาใช้ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ส่วนชุดการแสดงที่นำอุปกรณ์มาใช้ประกอบการแสดงมากที่สุด ได้แก่ ฟ้อนแพรวากาฬสินธุ์ซึ่งได้แสดงฟ้อนปนละครการแสดงวิถีชีวิตของชาวบ้านก่อนการฟ้อนพื้นบ้านอีสานเพื่อสื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจมากขึ้น

3. ลักษณะเฉพาะด้านท่ารำ ได้แก่ การเข้าออกของผู้แสดง ใช้การเข้าออกเวทีของผู้แสดง ตาม

แบบการแสดงโขนละคร ท่วงไปของนาฏศิลป์ไทย คือ การเข้าสู่เวทีจากด้านขวามือออกจากเวทีทางซ้ายมือ ด้านกระบวนท่าพ้องที่วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์นำมา จากท่าทางธรรมชาติทั้งในลักษณะกิริยาแบบท่วงไปและการอาชีพ การเกี่ยวพาราลี ท่ารำแม่บทอีสาน และทำนาฏศิลป์ไทยมาสร้างสรรค์ท่าพ้องรำในการแสดง ด้วยการใช้การเคลื่อนไหวของร่างกายแบบนาฏศิลป์ไทยมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ การเอียงศีรษะ การตั้งมือ มือแบ การจับ การทรงตัว การก้าวเท้า นอกจากนี้ยังมีการ โนม้ตัวไปด้านหน้า หรือการเอนตัวไปด้านหลัง

3.1 กระบวนท่ารำการแสดงพ้องพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ทั้ง 6 ชุด เป็นการผสมผสานท่ารำทั้งหมด 3 ประเภท คือ ท่ารำจากท่าทางธรรมชาติ ท่ารำจากทำนาฏศิลป์ไทย และท่ารำจากท่าแม่บทอีสาน กระบวนท่ารำการแสดงพ้องพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ที่นำมาสร้างสรรค์ชุดการแสดงมากที่สุด คือ กระบวนท่ารำจากธรรมชาติ การเปลี่ยนท่ารำที่ใช้ในการแสดงพ้องพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ท่ารำจะเป็นท่ากลุ่ม โดยท่ารำหนึ่งท่าจะปฏิบัติซ้ำกันเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ 3 ครั้งขึ้นไป และปฏิบัติท่ารำตามจังหวะทำนองเพลงหมดท่อนเพลง จึงปฏิบัติท่ารำใหม่ ปฏิบัติท่ารำตามบทร้อง (การตีบทตามคำร้อง) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแสดงพ้องพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์นิยมใช้การแสดงในหนึ่งชุดเป็นท่ารำแบบท่ากลุ่ม จึงเปลี่ยนท่ารำเป็นท่าอื่น หรือท่ากลุ่มซ้ำ การเปลี่ยนท่ารำหมดท่อนเพลงเปลี่ยนท่า 1 ครั้ง 1 ท่ารำ อาจมี 1 ท่าทาง 2 ท่าทาง 3-4 ท่าทาง

4. ลักษณะเฉพาะของแถว ที่ใช้ในการแสดงพ้องพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์พบว่าแถวที่ใช้หลากหลายแต่แถวที่ใช้ในการแสดงมากที่สุด ได้แก่ แถวหน้ากระดาน แถวเฉียง แถววี แถวตอน

5. ลักษณะเฉพาะในการเคลื่อนไหวของร่างกาย ได้แก่ ลักษณะของศีรษะ มือ แขน เท้า การ

นั่ง การใช้ลำตัว การแสดงพ้องพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ใช้ทุกส่วนของร่างกายในการเคลื่อนไหวของท่ารำ

อภิปรายผล

การสร้างสรรคพ้องพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ได้นำทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ และหลักทฤษฎีประดิษฐ์ของผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย หลักทฤษฎีประดิษฐ์ศิลป์พื้นบ้าน โดยมีข้ออภิปรายผลการสร้างสรรคพ้องพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ มีประเด็น ดังนี้

การสร้างสรรคพ้องพื้นบ้านอีสาน ของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ได้แนวคิดในการสร้างสรรคชุดการแสดง แนวคิดจากประเพณี พิธีกรรม การละเล่น ประกอบทำนองลำ กลุ่มชาติพันธุ์ ศิลปะชีพและวิถีชีวิตซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะเกิดขึ้น ตามชุมชน ท้องถิ่น สภาพสังคมสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ (2535: 2-3) กล่าวว่า การแสดงพ้องพื้นบ้านอีสานเป็นการแสดงที่สะท้อนวัฒนธรรมของกลุ่มชนในอีสานเหนือและอีสานใต้ ทำให้มีความหลากหลายของการแสดง และมีลีลาเพิ่มมากขึ้น การแสดงของภาคอีสาน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เพลงพื้นบ้านอีสาน ละครพื้นบ้าน และการพ้องพื้นบ้านซึ่งเป็นการแสดงที่มีจำนวนมากที่สุด สุภาวดี ลำลีพันธุ์ (2540: 319) กล่าวถึงความสำคัญของการพ้องพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ดจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ดเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมประจำภาคเพราะองค์ประกอบในการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุดต่าง ๆ กล่าวคือ องค์ประกอบในด้าน การแต่งกาย ดนตรี และช่วงจังหวะทำนองที่ใช้ประกอบการแสดง บทร้อง ท่าพ้องและเนื้อหาสาระของการแสดง สามารถสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ วัฒนธรรม

ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนการเล่นต่าง ๆ ของชาวอีสานได้อย่างชัดเจน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสาน กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ เริ่มแรกต้องหาแนวคิดในการสร้างสรรค์เพื่อรู้ทิศทาง กรอบของการแสดงเพื่อสื่อความหมายให้ผู้ชม ที่ได้เห็นและเข้าใจชุดการแสดงนั้น ๆ เข้าใจและชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทรายดล ชัยเดช โกลินทร์ (2550: 69) กล่าวถึงการแสดงพื้นบ้านอีสานเกิดขึ้นจากการศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ พิธีกรรม ความเชื่อการเล่นต่าง ๆ วรรณกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต ล้วนสามารถนำมาประดิษฐ์เป็นชุดการแสดง แล้วนำเสนอชุดการแสดงในการจัดการแสดงในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันออกไป ส่วนการฟอนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ที่ได้สร้างสรรค์ตรงกับ ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร (2539: 158) พบว่าการฟอนอีสานดั้งเดิมน่าจะฟอนง่าย ๆ ในพิธีรำผีฟ้า ซึ่งเป็นพิธีกรรมโบราณในการรักษาโรคต่อมา

คงพัฒนาเป็นฟอนในพิธีเซ็งบั้งไฟ ซึ่งทำฟอนที่มีรูปแบบชัดเจนและหลากหลายขึ้น การฟอนเป็นส่วนหนึ่งที่ยากไม่ได้ในการแสดง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา การสร้างสรรค์ฟอนพื้นบ้านอีสาน: กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. การสร้างสรรค์การแสดงฟอนพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ มีขั้นตอนและขบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานชุดการแสดง ใครที่มีความต้องการจะสร้างสรรค์ผลงานชุดการแสดงสามารถนำขบวนการสร้างสรรค์ของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ไปศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานในระดับต่อไป
2. ควรมีการศึกษาลักษณะเฉพาะของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในภาคอีสาน เช่น วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด วิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา ที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2531). **การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน**. มหาสารคาม: (พิมพ์ครั้งที่ 3). ม.ป.ท..
- ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ. (2535). **ศิลปะการฟ้อนภาคอีสาน**. มหาสารคาม: ฝ่ายวิชาการ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ธราดล ชัยเดชโกสินทร์. (2550). **การพัฒนารูปแบบการประดิษฐ์ชุดการแสดงพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร. (2539). **การฟ้อนอีสาน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย ภาควิชา นาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิลปากร, กรม. (2537). **นาฏกรรมอีสาน**. กาลิณธุ์: ประสานการพิมพ์.
- ศิลปากร, กรม. (2549). **95 ปี แห่งการสถาปนารมศิลปากร**. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลปะการพิมพ์ 1977.
- สิริชัยชาญ พักจำรูญ. (2539). **วิวัฒนาการและอนาคตภาควิชาวิทยาลัยนาฏศิลป์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวดี สาลีพันธุ์. (2540). **ท่าฟ้อนพื้นบ้านอีสาน กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.